

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**Нечепасєв В.Г., Блескун В.П., Оніщенко В.П.
Ісадченко В.С., Матеко П.М., Молібожко В.А.**

ДЕТАЛІ МАШИН

МЕТОДИ РОЗРАХУНКІВ ЗАДАЧІ ТА ПРОБЛЕМНІ ЗАВДАННЯ АВТОМАТИЗОВАНЕ ПРОЕКТУВАННЯ

**під загальною редакцією
докт. техн. наук, професора Нечепасєва В.Г.**

**Рекомендовано
Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України
як навчальний посібник для студентів
вищих навчальних закладів**

Донецьк 2012

УДК 621.81:62

ББК 34.42

Д38

Деталі машин: методи розрахунків, задачі та проблемні завдання, автоматизоване проектування: навч. посіб. для студентів ВНЗ /В.Г. Нечепасєв, В.П. Блескун, В.П. Оніщенко та ін.; під заг. ред. В.Г. Нечепасєва; Донец. нац. техн. ун-т. - Донецьк, 2012. - 404 с.

Рекомендовано Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України як навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів (гриф № 1/11- 6463 від 21.07.2011 р.)

Рецензенти:

В.С. Майборода, докт. техн. наук, професор (Національний технічний університет України „Київський політехнічний інститут”);

П.Л. Носко, докт. техн. наук, професор (Східноукраїнський національний університет імені В. Даля);

В.Т. Павлище, канд. техн. наук, професор (Національний університет „Львівська політехніка”).

Мовна редакція:

Н.І. Кульбіда (Донецький національний технічний університет)

Викладені теоретичні відомості по всіх розділах курсу "Деталі машин" в межах програми для студентів напрямків підготовки "Машинобудування" та "Інженерна механіка".

Наведені задачі та проблемні завдання, що дозволяють використовувати методи активізації пізнавальної діяльності студентів для розвитку творчих навиків при вивченні даної дисципліни.

Наведені відомості про поширені програмні продукти для автоматизованого проектування деталей машин.

ISBN ..... © Донецький національний технічний університет, 2012 р.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	9
ВСТУП	11

I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ КУРСУ

Розділ I. ЗАГАЛЬНІ ПРИНЦИПИ РОЗРАХУНКІВ ДЕТАЛЕЙ МАШИН	13

Глава 1. Машинобудівні матеріали	13
1.1. Основні властивості і механічні характеристики матеріалів.....	13
1.2. Сталі, чавуни, сплави міді й алюмінію.....	15
1.3 Термічна і хіміко-термічна обробка сталей.....	18
1.4. Механічні характеристики основних машинобудівних матеріалів.....	20
Глава 2. Розрахунки деталей машин на міцність	23
2.1. Загальні відомості.....	23
2.2. Основні критерії працездатності і розрахунку деталей машин.....	23
2.3. Оцінка міцності при різних видах деформацій. Допустимі напруження.....	27
2.4. Зміна напружень у часі. Границя витривалості.....	32
2.5. Розрахунки на міцність з урахуванням режимів навантаження.....	38

Розділ II. З'ЄДНАННЯ	43

Глава 3. Нарізні з'єднання	43
3.1. Геометричні параметри нарізи й основні типи нарізей.....	44
3.2. Конструкції гвинтових з'єднань.....	49
3.3. Теорія гвинтової пари.....	49
3.4. Розрахунки нарізи на міцність.....	57
3.5. Розрахунки на міцність стрижня болтів у різних випадках навантаження.....	61
3.6. Розрахунки болтів з урахуванням піддатливості з'єднання.....	66
3.7. Розрахунок гвинтів у випадку ексцентричного навантаження.....	71
3.8. Клемові з'єднання.....	74
3.9. Розрахунок групових з'єднань.....	76
3.10. Гвинтові механізми.....	82
3.11. Приклади розрахунків нарізних з'єднань.....	85

Глава 4. Шпонкові, зубчасті (шліцьові), профільні і штифтові з'єднання.....	95
4.1. Шпонкові з'єднання. Характеристика. Розрахунок ненапружених шпонкових з'єднань на міцність.....	95
4.2. Шліцьові (зубчасті) з'єднання. Характеристика і розрахунок на міцність	101
4.3. Профільні з'єднання. Характеристика.....	105
4.4. Штифтові з'єднання. Характеристика. Розрахунок.....	106
4.5. Приклади розрахунків шпонкових і шліцьових з'єднань....	108
Глава 5. Заклепкові з'єднання.....	111
5.1. Загальні відомості.....	111
5.2. Розрахунок заклепкових швів.....	113
5.3. Приклад розрахунку заклепкового з'єднання	119
Глава 6. Зварні з'єднання.....	121
6.1. Загальні характеристики.....	121
6.2. Види зварних з'єднань і типи зварних швів.....	122
6.3. Розрахунок зварних швів.....	125
6.4. Приклад розрахунку зварного з'єднання.....	129
 Розділ III. МЕХАНІЧНІ ПЕРЕДАЧІ.....	 131
Глава 7. Загальна характеристика передач.....	131
7.1. Призначення і класифікація.....	131
7.2. Основні співвідношення для кінематичних параметрів і параметрів навантаження.....	132
7.3. Приклад кінематичного розрахунку приводу.....	134
Глава 8. Зубчасті передачі. Загальні відомості	138
8.1. Загальна характеристика і класифікація.....	138
8.2. Параметри евольвентного зачеплення.....	139
8.3. Зубчасті зачеплення зі зміщенням вихідного контуру.....	146
8.4. Точність зубчастих передач.....	150
8.5. Конструкції зубчастих коліс.	152
8.6. Приклад розрахунку геометричних і конструктивних розмірів циліндричної передачі.....	155
Глава 9. Циліндричні зубчасті передачі.....	158
9.1. Сили, що діють в зачепленні циліндричних передач.....	158
9.2. Види руйнування зубців і критерії працездатності.....	159
9.3. Матеріал і термічна обробка зубчастих коліс.....	161
9.4. Допустимі напруження.	165
9.5. Розрахунок зубців на втомну міцність згинання.....	168
9.6. Розрахунок зубців на контактну втомну міцність.....	172
9.7. Розрахункове навантаження.....	176
9.8. Розрахунок зубців при короткочасних перевантаженнях....	180
9.9. Приклад розрахунку на міцність циліндричної косозубої передачі.....	180

Глава 10. Конічні зубчасті передачі.....	187
10.1. Характеристика, геометричні параметри конічної прямозубої передачі.....	187
10.2. Навантаження на зубці.....	191
10.3. Особливості розрахунку на міцність конічних передач.....	192
10.4. Приклад проектного розрахунку конічної прямозубої передачі.....	194
Глава 11. Зубчасті передачі із зачепленням Новікова.....	197
11.1. Характеристика, геометричні параметри і сфера застосування.....	197
11.2. Особливості розрахунків на міцність зубців зубчастих передач Новікова.....	201
Глава 12. Планетарні передачі.....	204
12.1. Характеристика і кінематика.....	204
12.2. Особливості розрахунку на міцність планетарних передач.....	205
Глава 13. Хвильові зубчасті передачі.....	208
13.1. Характеристика, геометричні параметри і сфера застосування.....	208
13.2. Особливості розрахунку на міцність зубців хвильових передач.....	210
Глава 14. Черв'ячні передачі.....	212
14.1. Загальна характеристика.....	212
14.2. Геометрія черв'ячних передач.....	212
14.3. Навантаження зубців. Коефіцієнт корисної дії.....	216
14.4. Розрахунок зубців на міцність.....	218
14.5. Вибір матеріалів для черв'ячних коліс і черв'яків. Визначення допустимих напружень.....	223
14.6. Конструювання черв'ячних коліс і черв'яків.....	225
14.7. Тепловий розрахунок черв'ячної передачі.....	227
14.8. Приклад розрахунку черв'ячної передачі.....	228
Глава 15. Пасові передачі.....	235
15.1. Класифікація й основні характеристики	235
15.2. Кінематика пасових передач. Основні геометричні залежності.....	238
15.3. Сили і напруження в пасах.....	241
15.4. Розрахунок плоскопасових передач на тягову здатність.....	246
15.5. Особливості розрахунку клинопасових передач.....	249
15.6. Приклади розрахунку пасових передач.....	252
Глава 16. Ланцюгові передачі.....	258
16.1. Загальні відомості і класифікація.....	258
16.2. Кінематика і геометрія ланцюгової передачі.....	261
16.3. Критерії працездатності і розрахунки на міцність.....	264

Розділ IV. ВАЛИ Й ОСІ. ПІДШИПНИКИ. МУФТИ.....	267
Глава 17. Вали й осі.....	267
17.1. Конструкція валів й осей. Критерії працездатності.....	267
17.2. Орієнтовне визначення діаметра вала (осі).....	269
17.3. Розробка розрахункової схеми вала і визначення діючих на вал навантажень.....	271
17.4. Проектний розрахунок вала та його конструювання.....	274
17.5. Перевірний розрахунок вала.....	276
17.6. Приклад розрахунку вала.....	283
Глава 18. Підшипники.....	291
18.1. Підшипники кочення. Характеристика і класифікація. Види руйнування.....	291
18.2. Розподіл навантаження між тілами кочення. Контактні напруження у підшипниках.....	299
18.3. Розрахунок підшипників кочення за динамічною і статичною вантажопідйомністю. Визначення еквівалентного навантаження. Вибір підшипників кочення	302
18.4. Підшипники ковзання.....	311
18.5. Приклад розрахунку підшипників кочення.....	321
Глава 19. Муфти приводів.....	323
19.1. Характеристика і класифікація.....	323
19.2. Муфти некеровані (сполучні).....	324
19.3. Муфти керовані (зчіпні).....	328
19.4. Муфти самокеровані.....	333
19.5. Приклад розрахунку муфти пружної втулково-пальцевої (МПВП).....	334

II. ЗАДАЧІ І ПРОБЛЕМНІ ЗАВДАННЯ

Розділ V. З'ЄДНАННЯ.....	336
Глава 20. Нарізні з'єднання.....	336
Глава 21. Шпонкові, зубчасті (шліцьові) і штифтові з'єднання.....	338
Глава 22. Заклепкові з'єднання.....	339
Глава 23. Зварні з'єднання.....	341
Розділ VI. МЕХАНІЧНІ ПЕРЕДАЧІ.....	343
Глава 24. Зубчасті передачі.....	343
Глава 25. Черв'ячні передачі.....	348
Глава 26. Пасові передачі.....	349

Розділ VII. ВАЛИ Й ОСІ. ПІДШИПНИКИ. МУФТИ.....	350
Глава 27. Вали.....	350
Глава 28. Підшипники.....	351
Глава 29. Муфти приводів.....	353

ІІІ. АВТОМАТИЗОВАНЕ ПРОЕКТУВАННЯ ДЕТАЛЕЙ МАШИН

Розділ VIII. ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ ПРО АВТОМАТИЗОВАНЕ ПРОЕКТУВАННЯ.....	354
Глава 30. Методи і засоби оптимального проектування.....	354
30.1. Визначення оптимальних параметрів.....	354
30.2. Автоматизоване проектування на базі САПР.....	356
Розділ IX. СИСТЕМИ АВТОМАТИЗОВАНОГО ПРОЕКТУВАННЯ ДЕТАЛЕЙ МАШИН.....	358
Глава 31. APM WINMACHINE.....	358
31.1. APM Graph - 2D креслярський графічний редактор.....	360
31.2. APM Studio - модуль твердотільного і поверхневого моделювання об'єктів.....	361
31.3. APM BASE - модуль створення і редагування баз даних.....	363
31.4. Масиви для збереження інформації про стандартні вироби і довідкові дані (бази даних).....	364
31.5. Інструменти кінцево-елементного аналізу.....	365
31.6. APM Trans -модуль проектування механічних передач обертання.....	367
31.7. APM Shaft - модуль проектування валів і осей.....	369
31.8. APM Bear - модуль розрахунку і проектування підшипників кочення.....	371
31.9. APM Drive - модуль автоматизованого проектування приводу обертового руху довільної структури.....	372
31.10. APM Joint - модуль проектування з'єднань елементів машин.....	374
31.11. APM Plain - модуль проектування підшипників ковзання.....	375
31.12. APM Screw - модуль проектування й автоматизованого розрахунку неідеальних гвинтових передач.....	376
31.13. APM Spring - модуль проектування пружних елементів машин.....	378
31.14. APM Cam - модуль проектування кулачкових механізмів..	379
31.15. APM Slider - модуль проектування плоских важільних механізмів довільної структури.....	380

Глава 32. MDESIGN	381
32.1. Модуль розрахунку статично невизначених балок.....	381
32.2. Модуль розрахунку валів.....	381
32.3. Модуль розрахунку циліндричних зубчастих передач.....	383
32.4. Модуль розрахунку конічних зубчастих передач.....	384
32.5. Модуль розрахунку черв'ячних передач.....	386
32.6. Модуль розрахунку клинопасових передач.....	387
32.7. Модуль розрахунку роликкових ланцюгових передач.....	390
32.8. Модуль розрахунку підшипників.....	390
32.9. Модуль розрахунку з'єднань.....	393
32.10. Модуль аналізу і розрахунку допоміжних величин і параметрів.....	394
Глава 33. КОМПАС	397
33.1. Розрахунок механічних передач.....	397
33.2. Розрахунок валів.....	400
33.3. Розрахунок підшипників кочення.....	401
33.4. Розрахунок пружин.....	401
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ І РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	403